

Hans-Dietrich Kahl

(4. VI. 1920 – 30. IX. 2016)

Kahla sem prvič srečal v Millstattu leta 1995. Svoj referat na tamkajšnjem simpoziju je začel z ugotovitvijo, da, ko je človek star 75 let, pač ni več mnogo pred njim. Kljub temu sva se nato vsakoletno srečevala še 21 let. Kajti v življenju so prijatelji izredno pomembni, še posebej bistveno mlajši in bistveno starejši. Ko sva se dogovorila za tikanje, je kot edini pogoj postavil, da ga kličem Hans-Dieter.

Zelo obširno je delo Hansa-Dietricha Kahla popisal v poljščini že Jerzy Strzelczyk (Hans-Dietrich Kahl jako badacz dziejów dawnej Słowiańszczyzny. – *Roczniki Historyczne* 69, 2003, 202–217, članek je dostopen tudi na spletu: <http://www.wbc.poznan.pl/dlibra/doccontent?id=392160>). Jedrnat opis Kahlovega življenja in dela najdemo v nemščini na spletnih straneh njegove matične univerze v Giessnu (Stefan Tebruck 2016, Prof. i. R. Dr. Hans-Dietrich Kahl († 30. September 2016). – PDF, http://www.uni-giessen.de/fbz/fb04/institute/geschichte/mittelalter/downloads/nachruf_kahl/view) ter v slovenščini na spletnih straneh Slovenske akademije znanosti in umetnosti (<http://www.sazu.si/clani/hans-dietrich-kahl>). Hans-Dieter je namreč od 12. VI. 2003 postal dopisni član SAZU (tedanja predstavitev Kahlovega dela: Rajko Bratož, Hans-Dietrich Kahl. – *Letopis Slovenske akademije znanosti in umetnosti* 54, 2003, 103–105). S to izvolitvijo je postalo nedvomno, da si je s svojim delom zaslužil tudi mesto v Slovenskem biografskem leksikonu. Ko sem ga pred dobrima dvema letoma opozoril na to, sem ga zaprosil za življenjepis, ki mi ga je nato tudi poslal. Ni ga napisal posebej zame, ampak je to splošno besedilo za različne priložnosti, ki nekaj takega zahtevajo. Kljub temu vsebuje pomembno samooceno lastnega prispevka zgodovinopisju. V nadaljevanju jo bom predstavil in dopolnil z nekaterimi podrobnostmi iz njegovega življenja, ki jih je povedal v dolgih pogovorih in ki pomenijo motivacijo njegovim raziskovalnim vprašanjem. Z njimi se vsaka raziskava začne. Razumljivo je, da bo pri vsem tem moj zapis prijateljsko pristranski. Drugače ga pač ne morem napisati. Formalni cursus honorum je opisan v navedenih objavah.

Korenine Kahlarih prednikov so zelo razpredene. Najdlje je mogoče slediti hugenotski v Francijo tja do 12. stoletja. A to je imel Hans-Dieter vedno le za zanimivost. Pomembne so mu bile vezi s Poljsko, saj je bila njegova mama Maria (r. Neugebauer, 1898–1978) iz Lubawke/Liebau v Šleziji, ki je po drugi svetovni

vojni pripadla Poljski. Po stricu je podedoval numizmatično zbirko poljskih novcev, med njimi tudi tiste, ki so jih v 19. st. kovali poljski vstajniki. Zato je razumljivo, da se je v odrasli dobi začel učiti od vseh slovanskih jezikov prav poljščino, da se je ukvarjal tudi s poljsko zgodovino in vprašanji denarništvu. 1966 je bil med ustanovitelji numizmatičnega društva v Giessnu, kjer je preživel svoje profesorsko obdobje na Historičnem inštitutu (1965–1985) in imel tudi pozneje miren dom vse do umika v dom za starostnike v Uttenreuthu pri Erlangenu leta 2013.

Oče Adolf (1885–1933) je bil kot psihiater mestni zdravnik v Dresdnu, sicer pa doma iz Schweinfurta (Spodnja Frankovska), kar pojasnjuje Kahlovo raziskovalno zanimanje za grofe iz Schweinfurta. Njegov rojstni kraj Dresden mu je v enem od okoliških krajev prinesel prvo zavedanje, da poleg Nemcev živi še nekdo drug. Na nekem nagrobniku je namreč videl napis v lužiški srbščini. Bil je med tistimi najstniki, ki so jih sicer navdušili Hitlerjevi govori, vojna leta, ki so temu sledila, pa prepričala o uničevalnosti nacionalizmov. Njegova mati je doživela in preživela bombardiranje Dresdna.

Hans-Dieter je imel srečo v nesreči. Kot otrok si je namreč zlomil kolk in zato ostal dosmrtno pohabljen, po drugi strani pa je bil sposoben samo zaledne vojaščine in je delal v poročevalski službi. Tam se je izuril v strojepisju in pisalni stroj je ostal njegovo temeljno delovno orodje vse do konca. Ni se pustil prepričati, da bi prešel na računalnik.

Tik pred začetkom vojne je leta 1938 začel s študijem zgodovine, germanistike, latinistike in religiologije ter z njim nadaljeval in ga dokončal po vojni. Slednja mu je dala raziskovalno vprašanje nacionalizmov in še posebej na primeru zgodovine nemško–slovanskih odnosov. Sam je svoja raziskovalna vprašanja oblikoval takole:

»Kaj ostane od ljudstva (Volk) in naroda (Nation), ko človek izstopi iz preživetih ideoloških barv?

Kako vzdržljiva je tradicionalna zgodovinska podoba »romansko–germanskega zahoda«, ki v najboljšem primeru pozna Slované in druge Evropejce samo kot stranske figure?

Kaj je s krščanstvom, ki so ga skušali odpraviti kot nearijsko (artfremd)?

Kaj je z Judi, ki živijo že tisoč let dlje v Evropi kot Madžari, pa naj bi vanjo ne spadali in so jih celo preganjali?«

Vprašanja kažejo Kahlovo načelno zoperstavljanje temu, kar je poslušal kot najstnik. Kot je zapisal, mu je bilo od samega začetka samoumevno, da mora biti zgodovinopisje po drugi svetovni vojni namenjeno tudi sporazumevanju med narodi na ta način, da v raziskovanju in vzgoji počisti z zgrešenimi predsodki prejšnjih rodov. Sem je štel enačenje sedanjih jezikovnih skupnosti s skupnostmi istega biološkega izvora. Poudarjal je, da se je večina evropskih narodov oblikovala s preslojevanjem, mešanjem, z asimilacijo substratov in superstratov ter z nadaljnjimi izmenjavami zaradi zaradi populacijskih tokov. Nemški primer mu temelji na spoju keltoromanskih in slovanskih sestavin z raznimi drugimi. Menil je, da če ne primerjamo zgodovinskih predstav o preteklosti z zgodovino, ki se je v resnici dogodila, je to ovira na poti v prihodnost. Rad je govoril o gradnji mostov, ki naj presežejo nasprotja, in se za to dejavno trudil s svojim delom.

Kahl je ocenil, da je dobil največ priznanja v stroki za svoje raziskave na mejnem področju zgodovinopisja in religiologije. Raziskovanje začetkov nemško–slovanskih trenj ga je nujno pripeljalo do zgodovine pokristjanjevanja. Trdil se je, da je ne bi obravnaval kot cerkveno zgodovino, ampak bi jo opazoval z očmi obeh strani. Kot nedokončano delo je čutil svoje raziskave srednjeveške državne simbolike, predvsem simbolnih dejanj s kronami kot znaki gospostva. Te raziskave je zastavil že v svojem habilitacijskem delu, ki pa je ostalo neobjavljeno.

Za zgodovino Slovencev je pomembno, da je največji del svojega časa po upokojitvi namenil stiku Germanov in Slovanov v jugovzhodnih Alpah. Celotni raziskovalni sklop opisuje beseda Karantanija. Vrsto obširnih raziskav na to temo je okronal z obsežno monografijo: *Der Staat der Karantanen. Fakten, Thesen und Fragen zu einer frühen slawischen Machtbildung im Ostalpenraum* (= Supplement k zborniku: *Slovenija in sosednje dežele med antiko in karolinško dobo*, ur. R. Bratož, Ljubljana, 2002. Mislil je, da je to najobsežnejše delo na to temo, vendar Grafenauerjevega „Ustoličevanja“ po številu strani ni prekašal. Si je pa s posegom v tematiko, katere raziskave so se dotlej vrtele bolj ali manj v slovensko–avstrijskem krogu, prislužil precejšen odpor nekaterih zgodovinarjev, ki ga ni pustil ravnodušnega. Razumel ga je tako, da je s svojo kritiko virov pač prišel do neželjenih izsledkov, kot je ta, da nekatera temeljna spoznanja o Karantaniji še vedno slonijo na stanju raziskav iz 18. stoletja. Zanimivo je, da se njegova knjiga o Karantaniji sicer pojavlja v vseh zgodovinarskih pregledih, še vedno pa v teh istih pregledih ni njegove tanjše monografije o deželnem zavetniku Kroške Domicianu (*Der Millstätter Domitian. Abklopfen einer problematischen Klosterüberlieferung zur Missionierung der Alpenslawen Oberkärntens*. – Thorbecke, Stuttgart 1999), ki ga je videl kot historično osebnost in tako tudi obravnaval. Vsaj kar zadeva moje raziskave, lahko potrdim pomen njegovega zgleda, ki je odkril, da cesar nima oblačil in da je na vrsto „večnih resnic“ mogoče gledati povsem drugače. S tem je tudi za naše zgodovinopisje zakoličil nekatere nove poti.

Povsod se je trudil poiskati drugačen pogled na obravnavano tematiko. V tem je videl priložnost novih in drugačnih spoznanj. Temu je dodajal upoštevanje virov arheologije, jezikoslovja, folkloristike. Pomembna mu je bila vsaka neznatna podrobnost, iz katere je skušal izcediti vsako kapljico informacij. S tem si je prislužil očitek zaljubljenosti v podrobnosti (*Detailverliebtheit*). Zanj značilno je, da je npr. v slovensko–nemški dihotomiji Koroške skušal najti tretjo stran in se zato vživljal v kožo Vindišarjev kot kolateralne žrtve nemškega in slovenskega nacionalizma. Na moje opozorilo, da bo na koncu obveljal za naivneža, je odvrnil, da ga to pač ne moti.

Manj pa zgornja raziskovalna vprašanja kažejo Kahlovo siceršnje zoperstavljanje velikim ideologijam. Mednje je štel tudi krščanstvo. Zato je velik del svojih raziskav posvetil vprašanju pokristjanjevanja Slovanov. Osebnostno stališče je pokazal z uradnim izstopom iz krščanske cerkve. Pridružil se je majhni svetovnonazorski skupnosti unitarijcev, ki je notranje zelo raznolika, saj dopušča vse osebne poglede svojih članov. Kahlu je bila pomembna toleranca, ki se najbolj prvinsko kaže v enosti čoveka in narave. Logičen zaključek tega je, da njegova žara počiva med

koreninami mladega javora, ki bo zrasel v stoletno drevo v pokopališkem gozdu (Friedwald) Fränkische Schweiz pri Ebermannstadtu (Zgornja Frankovska). Postal je vodilni mislec unitarijcev in za nekaj let (1991–1995) tudi njihov formalni vodja.

Njegove razprave niso tako mnogoštevilne, kot so obsežne in mnogostranske. To zahteva mnogo dela. V zvezi s tem se razkriva še ena pomembna lastnost Kahlovega značaja. Že pred desetletji je doživel telesni kolaps in odtlej potreboval vsakodnevni počitek. Obdobja dejavnega časa so bila vedno krajša, nazadnje samo še ura ali dve dnevno. To je sprejemal z mirno samoumevnostjo in jo pojasnil: »Nima smisla se zaradi tega jeziti, kajti potem si z jezo pokvariš še tisti dober čas, ki ti preostaja.« A z doslednim izkoriščanjem ustvarjalnih uric je uspešno dosegal svoje delovne cilje. Ustvarjal je v velikem stanovanju polnem knjig, kot je pričakovati za človeka njegove vrste. Želja, da bi tega stanovanja nikoli ne zapustil, se mu ni uresničila. Bil je trikrat poročen in trikrat ovdovel. Iz drugega zakona je imel posinovljenca Franka-Philippa, ki mu je bil v odločilno oporo v zadnjih letih.

Veliko mu je bilo do tega, da bi ljudje poznali misli, ki so ga vodile v življenju:

Koreninim v življenju in sem hvaležen.

Čutim moč v sebi in imam pogum.

Tokovi moje energije tečejo prosto.

Jaz sem jaz in živim svoje življenje. Sedaj.

Jaz sem življenje, ki hoče živeti, sredi življenja, ki hoče živeti.

Poln sem ljubezni in vem, da sem ljubljen.

Temeljim v svoji globoki notranjosti.

Zato sem odprt vsem radostim, pripravljen na izzive.

Znebim se tega, kar me teži – notranje, zunanje, današnje, preteklo.

Jemljem zlahka, kar je tega vredno, in vadam sproščenost.

Nikogar se ne oklepam in nimam nujnih pričakovanj.

Po svojih močeh sem tu za druge.

Varujem se pred ideološkim slepilom.

Ničesar ne izsiljujem in zaupam.

Vse ob svojem času!

Nekoč mi je Hans-Dieter napisal: »Škoda, da se nimava večkrat priložnosti pogovarjati, a tu so pisma in ta bodo ostala.« Res je, pisma so ostala, hvala. In moj zadnji pogled na njegovo pisalno mizo je lahko zaobjel prvi prelom njegove zadnje knjige, ki govori o ljubezni.

Andrej Pleterski